

THE IMPACT OF GLOBALIZATION ON THE PROTECTION OF HUMAN RIGHTS

UTJECAJ GLOBALIZACIJE NA ZAŠTITU LJUDSKIH PRAVA

CAUSEVIC, Mirza & VITEZ PANDZIC, Marijeta

Abstract: *In the article, the authors explain the notion of human rights without the rule of law, in which particular attention was paid to the interpretation of universal human rights, the mass violation of human rights, the nature and role of human rights in the modern era and the transition of the states of the "Western system". Indeed, in the previous statements, human rights do not constitute a political-legal order, but the character of that order depends on the state of protection of human rights. From this notorious fact, one can easily conclude that the success of a national or international order is measured, first of all, by the success in increasing the scope and degree of protection of human rights.*

Key words: *human rights, the political and legal order, the state, the international legal order and the modern world*

Sažetak: *U članku autori pojašnjavaju pojam ljudskih prava bez vladavine prava, u okviru čega se posebna pažnja posvetila tumačenju univerzalnih ljudskih prava, masovnog kršenja ljudskih prava, karakteru i ulozi ljudskih prava u suvremenoj eri i tranzicija država „zapadnog sistema“. Dapače, na prethodnim konstatacijama ljudska prava ne čine političko-pravni poredak, ali karakter tog poretka zavisi od stanja zaštite ljudskih prava. Iz te notorne činjenice, jednostavno se može zaključiti da uspješnost jednog nacionalnog ili pak internacionalnog poretka se mjeri, prvenstveno, uspjehom u povećanju obima i stupnja zaštite ljudskih prava.*

Ključne riječi: *ljudska prava, političko-pravni poredak, država, internacionalni pravni poredak i suvremeni svijet*

Authors' data: dr. sc. Mirza Čaušević, college professor, University of Vitez, Školska 23, mirza.causevic@unvi.edu.ba, dr. sc. Marijeta Vitez Pandžić, college professor, Poytechnic in Pozega, Vukovarska 17, Pozega, mvitez@vup.hr

1. Uvod

Da bi se objasnio karakter ljudskih prava u društveno-političkim poredcima bez vladavine prava, tumačit će se: univerzalnost ljudskih prava, masivna kršenja ljudskih prava, ljudska prava u postblokovskoj eri te će se na kraju posvetiti pažnja tranziciji država „zapadnog sustava“.

Ljudska prava dostignuće su zapravo povijesnog razvoja ljudske misli i svijesti o slobodi svakog ljudskog bića te njegovom djelovanju i življenju u okolini u kojoj egzistira. Danas je kao u svakom prijelomnom trenutku svjetske povijesti, jasno naglašena neminovnost zaštite ljudskih prava, što je suštinski izraz ukupne sigurnosti čovjeka kako od ratova, tako i od svakog oblika podčinjenosti. Ljudska prava, bez obzira na svu dubinu promjena u svijetu, s gledišta zaštite nisu dobila onaj značaj koji se očekivao te upravo zato ljudska prava su se razvijala u okviru Ujedinjenih naroda na programski, teorijski i politički način, bez odgovarajućih praktičnih odraza. Stoga danas nije sporno da su ta prava proklamirana, da se pokušava osigurati njihova zaštita, no upravo egzistencija ljudskih prava danas, dovodi se u pitanje zbog intenzivnih globalizacijskih procesa koji svakim danom uzimaju sve više maha.

Kršenja ljudskih prava osim u okviru globalizacijskih procesa odvijaju se i pod utjecajem oružanih sukoba u svijetu stoga se danas više nego ikad postavlja pitanje kako na svjetskom globalnom planu osigurati nadmoć prava, a posebice ljudskih prava u okviru globalnih međunarodnih odnosa.

Da bi se osigurao legitimitet globalnih institucija koje će štiti ljudska prava, one moraju biti zasnovane samo na principu vladavine prava, a upravo vladavina prava pretpostavka je stvaranja novog univerzalnog poretka koji bi trebao i mogao štiti interese ljudi bez obzira na granice država ili druge razlike.

2. Univerzalnost ljudskih prava

Opća deklaracija o ljudskim pravima iz 1948. godine u svom nazivu izričito je naglasila namjeru da ljudskim pravima da globalni karakter. Taj dokument je političko-programskim jezikom skladno sintetizirao sve vrijedno što je dotad stvoreno u teoriji, ali i praksi ljudskih prava. Opća deklaracija iz 1948. godine (dalje Deklaracija), polazeći od Povelje Ujedinjenih naroda (dalje Povelja) koja je donesena tri godine ranije, jasno je izrazila ono što politički mislioci naglašavaju stoljećima, a to je da su ljudska prava ili univerzalna, ili nisu ljudska prava. Proklamiranjem univerzalnosti ljudskih prava navedenih u Povelji i Deklaraciji, zapravo su naglašena najbolja dostignuća europske i američke misli o slobodi. Univerzalnost Deklaracije koja svjetsko društvo tretira kao „ljudsku obitelj“, zaista, može biti jedina prava politička i socijalna osnova za razvoj i zaštitu ljudskih prava. [1] Deklaracija je zapravo označila proklamacijsku globalizaciju ljudskih prava. Tada je u međunarodnom javnom mnijenju sasvim otvoreno i iskreno izraženo uvjerenje da mir u svijetu nije moguće održati ako se ne ostvari zaštita ljudskih prava u cijelom svijetu. Da bi se trajno sačuvao mir, što je osnovni cilj Ujedinjenih naroda, bilo je potrebno istaći i pitanje ljudskih prava s obzirom na okolnost da je neotklonjivo kršenje ljudskih prava bilo redovni pratilac svakog rata, kao njegov uzrok ili kao

njegova posljedica. Povodom svih velikih ciljeva koje je postavila Povelja, nameće se i sasvim logično te prirodno pitanje u kojoj mjeri je čovječanstvo pola stoljeća kasnije uspjelo u namjeri zaštite ljudskih prava. [2]

Naime, kako to pokazuje razvoj događaja tokom posljednjih nekoliko desetljeća odnosno od donošenja Povelje 1945. godine, jasno je da Ujedinjeni narodi, koji su prihvatili spomenute ciljeve, nisu bili u stanju spriječiti nastanak ratova, niti na bilo koji način zaštititi ljudska prava.

Svjetski poredak u okviru Ujedinjenih naroda, stvoren je kao izraz potrebe da se svijet uredi na legitiman i pouzdan način i da se u tom svijetu osigura zaštita ljudskih prava. Međutim, Ujedinjeni narodi su daleko od toga da bi se moglo govoriti o poretku koji bi na globalnom planu trebao činiti ono što danas države čine na nacionalnom planu. Ljudska prava ne čine poredak, ali karakter poretka ovisi o stanju ljudskih prava. Uspješnost jednog nacionalnog ili pak internacionalnog poretka, mjeri se uspjehom u povećanju obima i stupnja zaštite ljudskih prava.[2]

Poslije katastrofe Drugog svjetskog rata, predstavnici najvećeg broja država, stvarajući Ujedinjene narode kao svjetsku organizaciju za zaštitu mira, već u Preambuli Povelje su jasno naglasili da je cilj organizacije uz zaštitu mira i zaštita ljudskih prava, uvjereni da je nepoštivanje prava uzrok užasa rata, a rat je opet izvor kršenja prava.

Danas je kao u svakom prijelomnom trenutku svjetske povijesti, jasno naglašena neminovnost zaštite ljudskih prava kako od ratova, tako i od svakog oblika podčinjenosti u društvu. U suvremenom svijetu je na djelu ubrzani proces globalizacije u svim oblastima društvenih odnosa koji presudno utječe na sadašnjost i budućnost svijeta. Radi se o procesu koji se neprestano ubrzava, koji je ireverzibilan, nezaustavljiv, sve snažniji te rezultira posljedicama. Novi međunarodni finansijski režim razlikuje se radikalno od svojih preteča po tome što njega nisu izgradili političari ili centralni bankari i ministri financija. [3] Njega je izgradila tehnologija, muškarci i žene koji su povezali planetu telekomunikacijama, računalima odnosno informacijskim tehnologijama.

U elementarnom smislu „ljudsko pravo je pravo svakog pojedinca da opstoji u društvu i okolini u kojoj se ona ili on nalazi, da živi kao svi drugi, da se razvija, stanuje, jede, radi, odmara se, informira se, da bude zajedno s drugim ljudima, da se vjenča i podiže djecu; ljudska prava su prava ljudi da žive u skladu sa svojom prirodom i da budu u stanju da žive zajedno sa drugim ljudima“. [4] Konstatira se da Deklaracija nije predvidjela niti pravne niti političke instrumente kojima bi bilo moguće efikasno zaštititi ljudska prava. Prema čl. 28. Deklaracije, svaki čovjek ima pravo na domaći i međunarodni poredak u kojem ljudska prava propisana Deklaracijom, mogu biti potpuno ostvarena. Ipak, Deklaracija nije navela ništa o tome kako institucijski i funkcionalno treba izgledati domaći i međunarodni poredak, a da bi se zaštitila ljudska prava koja su u Deklaraciji popisana. [1] Ona je morala osigurati onaj pristup koji je imala Deklaracija iz 1789. godine kojom je jednaka pažnja posvećena i ljudskim pravima i državi kao instrumentu njihove zaštite.

Kasniji razvoj ljudskih prava u okviru Organizacije Ujedinjenih naroda slijedio je samu Deklaraciju iz 1948. godine te se do današnjih dana neprestano donose novi

dokumenti o ljudskim pravima bez nastojanja da se naglasi kako treba izgledati država novog doba i pravni poredak kakav je potreban danas u svijetu.

3. Masovna kršenja ljudskih prava

Obzirom na količinu međunarodnih sukoba u svijetu, može se konstatirati da mehanizmi zaštite ljudskih prava nisu dovoljno učinkoviti. Povrede ljudskih prava koje su se dogodile u Republici Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, ali i na drugim mjestima u cijelom svijetu, označavaju najveći mogući raskorak između proklamacije i realizacije ljudskih prava. Evidentno je da je razvoj ljudskih prava od Povelje Ujedinjenih naroda, preko Deklaracije iz 1948. godine pa nadalje, tekao samo u sferi proklamacije. U oblasti zaštite ljudskih prava, ne samo da nije bilo odgovarajućeg napretka, nego se u tom pogledu otišlo unazad u odnosu na stanje poslije Drugog svjetskog rata. Kada se govori o slučaju Bosne i Hercegovine, pokazalo se da su se ljudska prava našla u sjeni vjerskih i etičkih skupina, čime su ona pravno degradirana. To se dogodilo i u ratu koji se odvijao na području bivše socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, gdje su se etička prava potpuno istisnula iz Ustava Bosne i Hercegovine. Ljudska prava koja su univerzalna, sada su samo ostala na granici određenih razvijenih zemalja bez htjenja i bez mogućnosti da se prošire na ostatak svijeta. [6]

Umjesto univerzalnosti tu je slučaj „ograničenosti“ ljudskih prava, čime se duboko negira njihova suština i ograničava njihov razvoj. Pokazalo se da proces globalizacije na tehničkom, ekonomskom, komunikacijskom, tehnološkom i drugom planu ne prati i proces globalizacije zaštite ljudskih prava. [6] Tako se događa da sadašnji proces globalizacije, potaknut zahtjevima zakona ostaje bez humanističkog sadržaja i inspiracije. Uz sve brži napredak znanosti i tehnologije, uočljivo je da je sve veće zaostajanje u razvoju ljudskih prava koje može dovesti do velikih i neželjenih posljedica za sve ljude i za sve države. Dakako da je trend znanstveno-tehnološkog razvoja u osnovi pozitivan, jer se čovječanstvo ne može zaustaviti u razvoju znanosti, tehnike i proizvodnih snaga. Zato je taj veoma izraženi trend danas omogućio „divljanje“ partikularnih interesa država, nacionalnih i multinacionalnih kompanija koje diktiraju procese političkog i ekonomskog razvoja u svijetu. Očito se radi o dinamičnom, ali krajnje anarhičnom i nepredvidivom kretanju i razvoju čovječanstva. Ekonomski napredak, zasnovan na znanstveno-tehnološkoj revoluciji i interesima svjetskih industrijskih i finansijskih moćnika, može se spontano razvijati, ali to nije slučaj sa ljudskim pravima. Da bi se ostvarila ljudska prava, potrebno je da se o njihovoj zaštiti brine nacionalni i internacionalni pravni poredak.

Otprilike dvadesetak godina ranije, situacija je bila mnogo jasnija: postojale su dvije blokovske relativno koherentne vizije razvoja svijeta koje su na neki način bile komplementarne i omogućavale stabilnost svijeta. Danas je proces globalizacije toliko intenziviran i osnažen da je moguće očekivati i reakciju svjetskog društva čija će snaga biti razmjerna snazi globalizacije. Nakon pada istočnih sustava, pitanje svjetskog pravnog poretka postaje sve hitnije i dramatičnije. [7]

Pokazalo se uglavnom ono što se znalo, da Zapad ima brojne komparativne prednosti u odnosu na „istočne sustave“, ali se isto tako pokazalo da Zapad nema nikakvu

viziju svjetskog poretka koji bi bio primjenjiv u globalnom kapitalističkom sustavu. Slučaj masivnog kršenja ljudskih prava u Bosni i Hercegovini pokazao je da Ujedinjeni narodi nisu u stanju osigurati mir i zaštitu ljudskih prava. Pokazalo se da svijet i pored nesumnjivog napretka ostvarenog nakon Drugog svjetskog rata, ipak nema mirovnog plana kojim bi se putem pravnih sustava i legitimne sile ostvarila zabrana ratovanja i ugrožavanje ljudskih prava te osiguralo poštivanje međunarodnog prava.

Stabilnost svijeta danas održava se na iznimno neizvjestan i nedosljedan način, putem dogovora velikih sila koje čine stalni dio Vijeća sigurnosti. Danas je svijet prepušten volji velikih sila i njihovim koalicijama koje se stvaraju od slučaja do slučaja, a ne supremaciji međunarodnog prava. Osnovno pitanje koje se postavlja jest kako na svjetskom globalnom planu, umjesto donedavne ravnoteže blokova ili sadašnje fluidne koalicije velesila, osigurati supremaciju prava u međunarodnim odnosima.

Kao što su na nacionalnom planu ljudska prava napredovala u krilu pravne države i zajedno sa demokratskim razvojem, tako sada svijet dolazi u situaciju da se zaštita ljudskih prava na univerzalnom planu može ostvariti samo putem univerzalnog pravnog poretka. Potreba da se formira poredak koji može vršiti potrebne korekcije ekonomskih, znanstvenih, tehničkih i drugih procesa i u tom kontekstu osiguravati efikasnu zaštitu ljudskih prava i dostojanstva ljudske osobe, postaje sve očitija. Univerzalnim ljudskim pravima odgovara univerzalni ljudski poredak. Dakako, svjetski poredak ne znači automatski humani poredak. Da bi svaki svjetski poredak bio human, morao bi biti utemeljen na poznatim ljudskim vrijednostima i idealima, naravno, primjerenim svijetu kakav je danas u eri globalizacije.

4. Ljudska prava u postblokovskoj eri

Ako su ljudska prava sredstvo čovjekove borbe protiv arbitrarnosti na nacionalnom planu, onda ovaj projekt mora obuhvatiti nastojanje da se ta arbitrarnost eliminira i na nacionalnom i na svjetskom nivou. [1] Sada je, naravno, posao mnogo delikatniji, jer se treba suočiti s državama koje se ponašaju arbitrarno u međunarodnim odnosima. Radi se o potrebi da se, u ime ciljeva humanosti, ideala demokracije i temeljnih ljudskih vrijednosti, primjenom principa vladavine prava na globalnom planu, eliminira spomenuta arbitrarnost. Naravno, modaliteti primjene vladavine prava u svjetskim okvirima mogu biti različiti. [8]

Da bi se osigurao legitimitet globalnih institucija koje će štititi ljudska prava, one moraju biti zasnovane samo na principu vladavine prava. Sadašnje „pozapadnjavanje svijeta“ nije nikako značilo i širenje ideja, principa i vrijednosti „zapadnog sustava“ na ostatak svijeta. To „pozapadnjavanje svijeta“ izvršeno je samo kao ekonomsko „pozapadnjavanje“ tako što je pad „istočnog sustava“ iskorišten, uglavnom, samo za ekspanziju ekonomskih, finansijskih i sličnih monopola na cjelokupni svjetski prostor. Uklanjanjem ograda blokovske podjele svijeta povećana je brzina te ekspanzije pa je došlo do intenziviranja divljeg osvajanja ostatka svijeta s posljedicama koje su nam već dobro poznate. Umjesto univerzalizacije ljudskih prava, učinjena je, zapravo, samo univerzalizacija tržišne stihije, čime je, evidentno,

smanjen ionako sužen prostor za afirmaciju ljudskih prava putem njihove pravne zaštite. U okolnostima koje su označene relativnom primjenom međunarodnog prava i nepostojanjem svjetskog prava svakako da nema uvjeta za zaštitu ljudskih prava, pa je posve u pravu Jones kada tvrdi da „svjetski razvoj prikriva pitanje ljudskih prava“. [9]

Ono što unosi pesimizam u pitanja poštivanja ljudskih prava i što budućnost ljudskih prava čini sumornom jest, svakako aktualni stihijski ekonomski razvoj, koji stimulira nedemokratsku evoluciju država. Sadašnji zahtjevi za brzo i efikasno financijsko i ekonomsko osvajanje svijeta nespojivi su sa afirmacijom demokratskih procedura u ekonomskom i svakom drugom odlučivanju. Ekonomskim monopolima potrebni su pouzdani oslonci koje oni mogu najlakše naći u totalitarnim državama. [9] Očito je da svako nastojanje da se radikalno preusmjere ili modificiraju svjetski tokovi nije moguće izvesti bez idejnog filozofskog i znanstvenog teorijskog projekta toga novog stanja globalnih institucija. S tim u vezi, nameće se pitanje da li je uopće moguće izmijeniti sadašnje procese globalizacije u kojima ljudska prava nemaju nikakve šanse i na koji bi se način izveo jedan takav poduhvat. Globalizacija se neprestano ubrzava, jer stalno jačaju oni akteri međunarodnog političkog sustava koji su je proizveli. Danas je potrebno mnogo inventivnosti da bi proces globalizacije, umjesto sadašnjih „divljih tokova“ počeo proizvoditi željene, korisne i humane posljedice.

Ljudska prava se dovode u vezu sa globalizacijom pokušavajući da se ti procesi globalizacije iskoriste u humane svrhe ukoliko je to sada uopće moguće. Što se tiče napretka u globalnom razvoju ljudskih prava, danas bi bilo dovoljno da se umjesto pretencioznog popisa prava iz Deklaracije iz 1948. godine ostvari zaštita klasičnih građanskih prava. To pretpostavlja da se i u sferi svjetskog prava ljudska prava prihvate, suglasno njihovoj najdubljoj prirodi kao prerogativ koji bi bio pretpostavljen svim ljudskim bićima na planeti. To bi značilo da je na svjetskom planu potrebno arbitrarno ponašanje države u odnosu na međunarodno pravo, koje je, u najvećoj mjeri, produkt utjecaja ekonomskih moćnika na državu koji je čine monstruoznim aparatom u službi partikularnih interesa. Ako nije moguća samoregulacija tržišnih i uopće ekonomskih kretanja u razvijenim nacionalnim društvima, onda ona nije moguća ni u suvremenom svijetu. Očito je da svjetskim tržišnim i drugim tokovima ne vlada nevidljiva ruka.

5. Tranzicija država „zapadnog sustava“

Svjetski poredak koji bi se formirao umjesto sadašnjeg „zakona džungle“ značio bi da se na nov globalan način postave sve one kategorije koje su dosad bile rezervirane samo za države. Dolazi vrijeme kada se na nivou svijeta trebaju testirati sve poznate demokratske kategorije kao što su: opći interes, ideja pravde, opće dobro, opće blagostanje, dignitet čovjeka i ljudska prava. Drugim riječima, uz nacionalna, trebalo bi utvrditi i univerzalna značenja svih tih pojava koja funkcioniraju u „zapadnom sustavu“. „Zapadni sustav“ je danas, nakon pada socijalističkog bloka, u mnogo delikatnijoj situaciji, jer nema nasuprot sebi ideološko-vojnički blok na čemu je prije gradio monolitnost redova, nego svijet koji je barem u sferi političke proklamacije

prihvatio njegove osnovne principe kao što su tržišna ekonomija, privatna inicijativa, demokratska država, kompetitivna demokracija i ljudska prava. [10] Danas je svijet podijeljen, prema tehnološkoj razvijenosti, na svijet razvijenih i svijet nerazvijenih, svijet koji se bolje snalazi u uvjetima tržišne stihije i svijet koji se tek na to navikava, svijet koji u svrhe profita maksimalno koristi razvoj nauke i tehnike, svijet koji osjeća samo brojne negativne posljedice toga razvoja.

Proces globalizacije, prema svojoj najdubljoj naravi, smanjuje tradicijske, civilizacijske i slične razlike u brojnim oblastima i vrši svojevrsnu unifikaciju svijeta. Stoga, Samuel Huntington nije u pravu kada tvrdi da u ovome novom svijetu najvažniji, najdublji i najopasniji sukobi neće biti oni između društvenih klasa bogatih i siromašnih i drugih ekonomski određenih skupina, nego između naroda koji pripadaju različitim kulturnim bićima. [11]

Siromaštvo je relativan koncept koji je povezan sa pristupom resursima potrebnim za održavanje standarda života koji je uobičajen ili koji se smatra prikladnim u odnosu na društvo u kojem pojedinac živi. Ovaj koncept sadrži dimenzije nematerijalnog karaktera. Osim nedostatka blagostanja i pristupu vodi, hrani i stanovanju, siromaštvo čine sljedeće dimenzije: raspoloživost slobodnim vremenom, osobna sigurnost, zaštita od nasilja u obitelji, zaštita od prirodnih nepogoda, rodna ravnopravnost, mogućnost pristupa nematerijalnim resursima koji omogućuju pojedincu da izbjegne isključenost iz društva (pristup informacijama, komunikacijama i upravljačkim vještinama koje omogućuju ljudima da sudjeluju u globaliziranom svijetu i da se brzo prilagođavaju novim uvjetima rada i proizvodnje). [12]

Međutim, ono što se vidi kao dominantna oznaka stanja u svijetu, posebno kao trend njegova razvoja, jest sukob između država koje pripadaju „centru“ i orub na „periferiji“. Na svjetskoj sceni nije primaran „sukob civilizacija“, kako to tvrdi Huntington, nego sukob između razvijenih i nerazvijenih država, onih koji imaju i onih koji nemaju, onih koji su ovladali suvremenom tehnologijom u svrhu stvaranja profita i onih koji su zaostali u tome, još više zaostaju. Poslije pada „istočnog sustava“ Zapad nije doživio nikakvu tranziciju koja se, inače, pretpostavljala. Padom „blokvske podjele“ brzo se uvidjelo da je došlo do destabilizacije „zapadnog sustava“ i svijeta u cjelini. Očito, nije izvršena potrebna preobrazba država „zapadnog sustava“ radi stvaranja nove ravnoteže i stabilnosti svijeta u uvjetima velikih globalnih poremećaja.

Procesi dubokih drugih društvenih promjena, nastali primjenom rezultata sve bržeg razvoja znanosti i tehnike u svrhu profita, potkopali su „istočni sustav“. Takvi procesi, međutim, nisu prestali djelovati, nego su, naprotiv, nastavili još većim intenzitetom potkopavati ne samo države klasičnog „zapadnog sustava“ nego i cijeli „pozapadnjeni svijet“. [1]

Smisao i cilj tranzicije je da bivše socijalističke države uspostave modernu pravnu državu, tržišnu ekonomiju, višepartijski sustav i ostvare suvremenu zaštitu ljudskih prava. Nikad, nije bilo govora o potrebi tranzicije „zapadnog sustava“ u uvjetima kada je nestala bipolarna podjela svijeta. Sa sigurnošću se može reći da povijesna promjena u svijetu kakva je rušenje istočnog bloka, prouzrokovala duboke promjene u samoj strukturi „zapadnog sustava“. Upravo su intenzivni razvojni procesi koji se

danas tretiraju kao globalizacija, odgovor na sve ograde koje je jednopartijska država, zasnovana na planskoj privredi i društvenom vlasništvu, činila na putu političke demokratske afirmacije pojedinca. Zajedno s tim sustavom, pale su i ograde koje su stajale na putu efikasnijeg djelovanja pojedinca na političke društvene tokove. Ljudska prava u okviru ekonomski razvijenih zemlja relativno se dobro štite ljudska prava dok u ostatku svijeta uslijed inferiorne ekonomske situacije, nije u stanju da zaštiti ni elementarna ni ljudska prava. Nije, dakle, osnovno pitanje kako će Istok preživjeti promjene makar taj proces sadržavao brojne neizvjesnosti pa i opasnosti, nego kako će Zapad preživjeti svoju tranziciju. Naime, u zemljama klasičnog zapadnog kruga, dakle, zemljama koje su imale svojstva Zapada u vrijeme blokovske podjele Evrope i svijeta vidljive su brojne promjene koje nepovoljno utječu na razvoj ljudskih prava. Radi se, prije svega, o nedemokratskoj evoluciji države koja se ogleda u snaženju izvršne vlasti i istovremenom slabljenju ostatka ansambla modernih političkih institucija koje imaju poseban značaj za zaštitu ljudskih prava. Posebno nepovoljan značaj ima, svakako, sve veći utjecaj ekonomskih, finansijskih i trgovinskih monopola na vršenje zakonodavne funkcije, pa time i države u cjelini. [1] U ovakvim okolnostima dolazi do diferenciranja snaga unutar društva na one koje se zalažu za istinske interese društva, u kojima odgovarajuće mjesto zauzimaju snage koje se zalažu za zaštitu ljudskih prava i one snage koje gledaju svoje partikularne interese bez obzira na to kako će se to odraziti na istinske interese društva u cjelini. Primjetno je da brže jača privremeni utjecaj ekonomskih moćnika na funkcioniranje države nego što snaži njihov utjecaj na državu koji se vrši neuobičajenim redovnim demokratskim sredstvima. Sve je prisutnija i vidljivija sprega između izvršne vlasti i ekonomskih monopola i jaki ekonomskih grupacija u kojoj dominiraju utjecaji tih monopola i na unutrašnju i vanjsku politiku. U razvijenim zemljama država je po svojoj naravi postala intervencionistička što znači da pokazuje spremnost da vrši sve snažniji utjecaj na tržišne procese. Djelovanje države u ekonomskoj sferi, gdje njen utjecaj najviše raste, bitno je određeno interesima najsnažnijih ekonomskih grupacija. Ako je to tako, onda se sa sigurnošću može pretpostaviti da razvoj događaja neće ići u prilog razvoju ljudskih prava, koja su pretpostavka za mir, stabilnosti i dobrobiti svakog člana ljudske obitelji.

6. Zaključak

Dakle u državama klasičnih zapadnih sustava dolazi do devijacija u samim osnovama toga sustava, kao što su politička reprezentacija i princip vladavine prava. Neravnoteža koja se stvara u odnosima tijela državne vlasti bez obzira na to o kojem se modernom političkom sustavu radi, zapravo je podrivanje demokracije i slobode čovjeka u onim uobičajenim značenjima, kakva je imala tokom protekla dva do tri stoljeća. U zemljama izvan klasičnog zapadnog sustava situacija je mnogo ozbiljnija. Tu još uvijek nije, kao u zapadnim zemljama, stvorena ekonomska podloga na kojoj bi bilo moguće kreirati i sukcesivno podešavati sustav zaštite ljudskih prava.

Da bi se izgradila suvremena pravna država, potrebno je da se postigne određeni ekonomski razvoj. Moderna država je vrlo koristan, ali skup instrumentarij. Bilo bi moguće zaštititi ljudska prava, koja su proklamirana Općom deklaracijom iz 1948.

godine, u svim zemljama svijeta ukoliko bi postojala mogućnost da se u svima njima stvori moderna pravna i demokratska država. [1] Moderna država koja može štiti ljudska prava, predstavlja državu koja može ostvariti i niz drugih zadataka od kojih najveći značaj ima napredna i rastuća ekonomija. Pravna država danas je funkcionalna, angažirana, moderna, složena, sofisticirana i opremljena država koja je teško zamisliva bez prosperitetne ekonomije.

No treba imati na umu da danas države sa svojim nacionalnim pravnim sustavima ne mogu egzistirati posve samostalno i izolirano od ostatka svijeta. Time se na globalnom nivou stvara potreba da se formira poredak koji može vršiti potrebne korekcije ekonomskih, znanstvenih, tehničkih i drugih procesa i u tom kontekstu osiguravati efikasnu zaštitu ljudskih prava i dostojanstva ljudske osobe. Stvaranje ovakvog poretka sve je izvjesnije, gdje će upravo svako društvo, svaka nacija uložiti ono najbolje od sebe kako bi svjetsko društvo doseglo jednu posve novu dimenziju življenja i razvoja.

7. Literatura

- [1] Sadiković, Ć. (2006). *Ljudska prava na udaru globalizacije*, Centar za sigurnosne studije Bosne i Hercegovine, ISBN: 978-9958-9551-1-3, Sarajevo
- [2] Radivojević, Z. (2008). *Ustavne i međunarodno pravne garancije ljudskih prava*, Pravni fakultet u Nišu, ISBN 978-86-7148-085-7, Niš
- [3] Vic, G. & Wilding P. (2002.), *Globalization and human welfare*, Palgrave, ISBN 978-0-333-91566-0, London
- [4] Flajner-Gerster, T. (1996). *Ljudska prava i ljudsko dostojanstvo*, Gutenbergova galaksija, Beograd
- [5] Opća deklaracija o pravima čovjeka usvojena na Općoj skupštini Ujedinjenih naroda 10. prosinca 1948. godine, *Dostupno na: https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/src1.pdf*, *Pristup: 17-03-2020*,
- [6] Ibrahimagić, O. (2009), *Državno-pravni razvitak Bosne i Hercegovine*, O. Ibrahimagić, ISBN 978-9958-9915-3-0, Sarajevo
- [7] Musbah – Shiklaf, M. A. et. al., Osnovne karakteristike međunarodnih pravnih instrumenata u oblasti ljudskih prava, *Dostupno na: <https://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/0352-3713/2016/0352-37131606061M.pdf>*, *Pristup: 24-03-2020*
- [8] Zaharijević, A., Od prava čoveka ka ljudskim pravima: čovek – nacija - čovečanstvo, *Dostupno na: <http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/0353-5738/2008/0353-57380801111Z.pdf>*, *Pristup: 02-04-2020*
- [9] Jones, S. W. (1997), *The logic of international relations*, Longman, ISBN-13: 978-0673524782, London
- [10] Lohmann, G. (2004)., *Demokracija i ljudska prava*, *Politička misao: časopis za politologiju*, Vol. 41, No. 1, 2004., (115 – 125), ISSN 0032-3241
- [11] Huntington, S. (1998), *Sukob civilizacija i preustroj svjetskog poretka*, Zagreb: Izvori, ISBN 953-6157-80-2, Zagreb
- [12] Committee on Economic, Social and Cultural Rights (2001), *Main issues linked with the implementation of the ICESCR*, Doc. E/C.12/2001/10

Photo 016. EU / EU